

Research paper
3 (1), Spring 2024

**Analyzing the Environmental Discourse in the Iranian Press
within the Framework of Laclau and Mouffe's Approach
(Case Study: The Micro-dust Crisis in 'Iran' Newspaper)**

Noosheen Basati¹ | Ebrahim Badakhshan² | Akram Korani³

¹ Ph.D. Candidate, Dept. of English and Linguistics, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.

(Corresponding Author) E-mail: noosheen.basati@yahoo.com

² Associate Professor, Dept. of English and Linguistics, Faculty of Language and Literature, University of Kurdistan, Sanandaj, Kurdistan, Iran. E-mail: ebadakhshan@uok.ac.ir

³ Assistant Professor, Dept. of English and Linguistics, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. E-mail: korani222@gmail.com

Article Info

Article type:

Research article

Article history:

Received: 29 Dec. 2024

Accepted: 26 Apr. 2025

Keywords:

Environmental discourse[†]

Micro-dust[†]

Laclau and Mouffe[†]

Iran newspaper

ABSTRACT

The present study aims to investigate the environmental discourse of Iran newspaper regarding the topic of micro-dust and based on 14 articles published in this newspaper in the first half of 1401. The research methodology is descriptive-analytical, and the data are analyzed within the framework of Laclau and Mouffe's (1985). The results reveal that the "foreign origin of micro-dust" as nodal point, plays a pivotal role in the articulation of the discourse. Other key signifiers include "cooperation with neighboring countries", "international collaborations," "lack of domestic and intra-national solutions," "strengthening the role of the Ministry of Foreign Affairs," "weakening the role of the environmental organization," and "non-cooperation of neighboring countries," all of which are dependent on the nodal point. The empty signifiers are "practical solutions" and "environmental justice" while the floating signifier is "physical and mental health of people". In this discourse, Saudi Arabia, Iraq, Turkey and Syria are represented as "other".

Cite this article: Basati, N., Badakhshan, E., & Korani, A.. (2024). "Analyzing the environmental discourse in the Iranian press within the framework of Laclau and Mouffe's approach (Case study: The Micro-dust crisis in 'Iran' newspaper)". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, 3 (1), 55-84

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2024.140829.1078](https://doi.org/10.22034/jls.2024.140829.1078)

1. Introduction

In recent decades, due to changes in lifestyle, industry, and technology, many parts of the world have faced environmental crises and issues such as air pollution and drought. Iran has also been affected by these problems during the same period, leading the environment to become a primary concern for both the public and, to some extent, officials. In all countries, various discourses regarding the environment have emerged. How to address environmental issues is heavily influenced by the discourse that shapes societal and decision-makers' mindsets. Iran is no exception, as numerous discourses regarding the environment, particularly concerning environmental crises, have emerged. Analyzing these discourses through the lens of critical discourse analysis can enhance our understanding of their perspectives on the environment and the ensuing crises. This research aims to examine the discourse surrounding one of Iran's primary environmental crises, specifically Microdust, as presented in the 'Iran' Newspaper. To achieve this, a case study of the discourse in 'iran', one of Iran's daily newspapers, has been conducted.

2. A brief note of previous works

At the same pace as global studies on environmental discourses, several studies have been conducted over the last decade focusing on the critical analysis of these discourses. Salehi and colleagues (2014) analyzed the environmental discourses present in Iran's economic and social development plans using a critical approach. They found that the main sections of the plans, particularly the first and third parts, incorporated environmental discourses. Conversely, the design and content of the fourth and fifth parts of the plan were dominated by ecological discourses. Yazarlou (2016) examined the environmental regulations approved by the first to seventh Islamic Consultative Assembly from a critical perspective based on Fairclough, Laclau, and Mouffe's Discourse Theory. They concluded that four discourse patterns prevailed during this period: environmental justice, environmental protection, risk, and modernization discourses. Mosalmanzadeh (2019) studied selected texts from the Environmental Protection Organization of Iran, as well as environmental campaigns and activists. He concluded that human-centered and irresponsible behaviors towards the environment were the main focus in the majority of the discourses examined. He also found that these discourses failed to foster a correct culture and mindset among the public.

3. Theoretical framework

The present research is conducted based on the framework of discourse analysis and semiotics by Laclau and Mouffe (1985, 2001). In this framework, which has its roots in two major theoretical schools including structuralism and Marxism, it is believed that all social phenomena are shaped by discursive processes, and consequently, they can be analyzed through discourse analysis tools (Jørgensen and Phillips, 2002: 24). According to Laclau and Mouffe, discourse is defined as the relative stabilization of meaning around one or more specific central signifiers (Laclau and Mouffe,

1985: 112). A central signifier is a distinct and prominent signifier around which other signifiers find order and organization. In other words, the meanings of other signifiers present in the discourse derive from their relationship with the central signifier. The starting point in Laclau and Mouffe's discourse theory is the Saussurean view that language is a system of signs, each meaning of which is determined solely based on its relationship with other signs (Haworth, 2000: 18-23). Accordingly, Laclau and Mouffe introduce the concept of articulation, defined as any act or process that establishes a relation between different elements in such a way that their identities are altered and modified as a result of that articulation. In addition to the central signifier, the floating signifier also plays a key role in Laclau and Mouffe's discourse theory. In this theory, floating signifiers refer to signs that various discourses strive to ascribe meanings to in their own specific ways (Jørgensen and Phillips, 2002: 28). The empty signifier is another important concept in Laclau and Mouffe's discourse theory. Laclau, in a brief definition, considers the empty signifier to be a signifier with no fixed signified (1996: 36). For example, in a disordered society, disorder (lack of order) appears as an empty signifier; that is, a signifier that denotes this "absence" and "lack" (Stavarakakis, 2018: 90). Othering, as one of the key concepts and terms in critical discourse analysis, also plays an important role in the approach of Laclau and Mouffe. Othering is defined as the creation of difference and distinction between self and the other (or the non-self). This act can be manifested through the establishment of dualities, such as the duality of "us" and "them" (Pandi, 2004). Additionally, othering can happen by emphasizing one's own strengths while downplaying others' strengths, or by sidelining one's own weaknesses and highlighting others' weaknesses.

4. Research methodology

The data for this survey were obtained from articles in the 'Iran' Newspaper, published in the first half of 2022, concerning the Micro-dust crisis. To gather data, the environment-related content on the 'Iran' Newspaper website was examined, and its discourse components were identified and analyzed according to the discourse analysis framework established by Laclau and Mouffe (1985). 'Iran' Newspaper was chosen because it is affiliated with the government and largely reflects the official views of government officials. This newspaper features a dedicated page for ecology, titled 'Zist-boom' (ECOLOGY), which addresses and explores environmental issues. Among the content in this newspaper, the articles related to the Micro-dust crisis were studied and analyzed.

5. Conclusion

The research results indicate that the "foreign origin of dust particles" is the central signifier in this discourse, playing a fundamental and pivotal role in framing the discourse. In addition to this signifier, other key elements include "cooperation with neighboring countries," "international collaborations," "lack of domestic and internal solutions," "strengthening the role of the Ministry of Foreign Affairs," "weakening the role of the Environmental Protection Organization," and "lack of cooperation from

neighboring countries." All of these are main signifiers that are interconnected with the central signifier and collectively shape the overall discourse of the Iran newspaper. "The physical and mental health of the people" is a floating signifier that this discourse has attempted to frame in relation to dust particles. The empty signifiers in this discourse are "practical solutions" and "environmental justice," for which no specific meaning can be found in the discussed discourse. Despite the fact that the government, as the main custodian of the country's environment, should accept the highest responsibility and plan to address or prevent environmental crises while providing practical and effective solutions, the existence of these empty signifiers indicates that the government is more focused on evading its responsibilities by emphasizing and highlighting the central signifier of "foreign origin of dust particles," shifting the blame for the crisis onto neighboring countries. This discourse also creates an "othering" effect regarding neighboring countries, including Saudi Arabia, Iraq, Turkey, and Syria, portraying them as the sources of the dust crisis.

دوره سوم، شماره اول، شماره پیاپی پنجم، بهار ۱۴۰۳، ص ۸۴-۵۵

تحلیل گفتمان زیست‌محیطی در مطبوعات ایران در چارچوب رویکرد لاکلا و موف

(مطالعه موردی: موضوع ریزگردها در روزنامه ایران)

نوشین بساطی^۱، ابراهیم بدخشان^۲، اکرم کرانی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

noosheen.basati@yahoo.com

۲. (نویسنده مسؤل) دانشیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه کردستان، سنندج،

ایران. ebadakhshan@uok.ac.ir

۳. استادیار گروه آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

korani222@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول:

۹ دی ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۶ اردیبهشت ۱۴۰۴

واژه‌های کلیدی:

گفتمان زیست‌محیطی،

ریزگردها،

لاکلا و موف،

روزنامه ایران

پژوهش حاضر با هدف تحلیل گفتمان زیست‌محیطی روزنامه ایران درباره موضوع ریزگردها و بر اساس ۱۴ مقاله منتشرشده در این روزنامه در نیمه اول سال ۱۴۰۱ صورت گرفته است. روش پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است و داده‌ها در چارچوب رویکرد تحلیل گفتمان لاکلا و موف (۱۹۸۵) بررسی شده‌اند. نتایج نشان داد که «خارجی بودن منشأ ریزگردها» به عنوان دال مرکزی، نقش محوری در مفصل‌بندی گفتمان دارد. علاوه بر این دال، مواردی از قبیل «همکاری با کشورهای همسایه» و «همکاری‌های بین‌المللی»، «فقدان راهکارهای داخلی و درون‌مرزی»، «تقویت نقش وزارت امور خارجه»، «تضعیف نقش سازمان محیط زیست» و «عدم همکاری کشورهای همسایه» دال‌های اصلی هستند که همگی وابسته به دال مرکزی‌اند. دال‌های تهی این گفتمان عبارتند از «راه‌حل عملی» و «عدالت زیست‌محیطی» و دال شناور «سلامت جسمانی و روانی مردم» است. این گفتمان همچنین در مورد کشورهای عربستان، عراق، ترکیه و سوریه غیریت‌سازی کرده و آنها را منشأ بحران ریزگردها معرفی کرده است.

استناد: بساطی، نوشین؛ بدخشان، ابراهیم؛ کرانی، اکرم (۱۴۰۳). «تحلیل گفتمان زیست‌محیطی در مطبوعات ایران در چارچوب رویکرد

لاکلا و موف (مطالعه موردی: موضوع ریزگردها در روزنامه ایران)». پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، ۳ (۱)، ۸۴-۵۵

حق مؤلف: نویسندگان

ناشر: دانشگاه کردستان

DOI: 10.22034/jls.2024.140829.1078

۱. مقدمه

زندگی انسان در ارتباط و تعامل با طبیعت جریان دارد و محیط زیست بخش مهم و تفکیک‌ناپذیری از زندگی انسان است. در عصر حاضر، نزد دولت‌ها و ملت‌ها محیط زیست دارای اهمیت و جایگاهی بسیار مهم است، زیرا امروزه محیط زیست در جهت حمایت از توسعه جوامع چهار نقش مهم را ایفا می‌نماید: (۱) حمایت از زندگی؛ (۲) عرضه منابع طبیعی؛ (۳) جذب ضایعات و پسماندها؛ (۴) خدمات رفاهی. این چهار مورد از نقش‌های لاینفک محیط زیست در برابر انسان است (تیرل‌وال^۱، ۱۳۷۸: ۴۹۲-۴۸۹؛ به نقل از صالحی و همکاران، ۱۳۹۳). در دهه‌های اخیر و با تغییرات به وجود آمده در سبک زندگی، صنعت و فناوری نقاط مختلف جهان شاهد بروز معضلات و بحران‌های زیست محیطی از قبیل آلودگی هوا و خشکسالی شده است. ایران نیز در چند دهه اخیر دچار معضلات و حتی بحران‌های متعدد زیست محیطی شده و امروزه محیط زیست به یکی از دغدغه‌های مهم مردم و تا حدی مسئولان تبدیل شده است. در همه کشورها گفتمان‌های مختلفی حول محورهای زیست محیطی به وجود می‌آید و نحوه برخورد با محیط زیست و حفظ یا تخریب آن تا حد زیادی بستگی به این دارد که کدام گفتمان‌ها بر ذهن جامعه و تصمیم‌گیرندگان مسلط می‌شوند. به عبارتی دیگر، همان‌طور که زائری و محمدی (۱۳۹۹: ۱۰۷) اشاره کرده‌اند، اجرای سیاست‌های زیست محیطی در هر کشوری تحت تاثیر گفتمان‌های مسلط و گفتمان‌های مخالف خاصی قرار دارد. در ایران نیز وضعیت به همین صورت بوده و درک وضعیت عملی محیط زیست مستلزم شناخت گفتمان‌های حاکم است.

در ایران نیز مانند سایر نقاط جهان گفتمان‌های مختلفی درباره محیط زیست و به‌ویژه بحران‌های زیست محیطی شکل گرفته است که مطالعه آن‌ها در چارچوب رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی^۲ می‌تواند ما را در شناخت این گفتمان‌ها و نحوه نگاه آن‌ها به محیط زیست و بحران‌های به وجود آمده در آن کمک کند. پیوند میان زبان و محیط زیست به این صورت است که نحوه رفتار انسان‌ها با یکدیگر و با جهان طبیعت متأثر از افکار، مفاهیم، ایده‌ها، ایدئولوژی‌ها و جهان‌بینی‌ها است، و این‌ها نیز به نوبه خود به وسیله زبان شکل می‌گیرند.

^۱A.P. Thirlwall^۲Critical Discourse Analysis

نظام‌های اقتصادی از طریق زبان ساخته می‌شوند و وقتی که این نظام‌ها انسان را به سمت رنج کشیدن و تخریب محیط زیست هدایت می‌کنند، از طریق زبان در مقابل آن‌ها مقاومت شکل می‌گیرد و روش‌های اقتصادی جدیدی پا به عرصه وجود می‌گذارند. از یک طرف، ایجاد هویت‌های مصرف‌گرا و هدایت زندگی انسان‌ها به سمت انباشت، از طریق زبان ساخته میسر می‌شود و از طرف دیگر، مقاومت در برابر مصرف‌گرایی و ترغیب مردم به سمت کاهش مصرف نیز از طریق زبان صورت می‌گیرد. به واسطه زبان است که جهان طبیعت به اشیاء یا منابعی برای تصرف کردن تقلیل می‌یابند و نیز از طریق زبان است که مردم تشویق می‌شوند که به طبیعت و محیط زیست احترام بگذارند و آن را محافظت کنند (استیبی، ۱، ۲۰۱۵: ۲). مطالعه ارتباط بین زبان و محیط زیست یا به عبارتی دیگر، مطالعه گفتمان‌های زیست‌محیطی در چارچوب حوزه‌ای با عنوان زبان‌شناسی زیست‌محیطی^۲ صورت می‌گیرد. به بیانی ساده، زبان‌شناسی زیست‌محیطی عبارت است از «نقد آشکالی از زبان که در تخریب محیط زیست نقش دارند، و کمک به جستجوی اشکال جدیدی از زبان که افراد را به حفاظت از جهان طبیعت ترغیب می‌کنند» (استیبی، ۱، ۲۰۱۵: ۱). در زبان‌شناسی زیست‌محیطی از نظریات تحلیل گفتمان به عنوان ابزاری برای تحلیل گفتمان‌های مرتبط با محیط زیست استفاده می‌شود.

با توجه به آنچه گفته شد، هدف پژوهش حاضر تحلیل گفتمان شکل گرفته حول محور یکی از مهم‌ترین بحران‌های زیست‌محیطی جاری کشور، یعنی بحران ریزگردها، در مطبوعات فارسی‌زبان داخلی است. برای این منظور، مطالعه‌ای موردی در مورد گفتمان روزنامه «ایران» صورت می‌گیرد و داده‌های پژوهش شامل مطالب منتشر شده در این روزنامه است که در نیمه اول سال ۱۴۰۱ درباره بحران ریزگردها منتشر شده است. برای استخراج داده‌ها، مطالب مرتبط با محیط زیست در پایگاه اینترنتی روزنامه مذکور^۳ مورد مطالعه قرار گرفته و مؤلفه‌های گفتمانی آن‌ها طبق رویکرد تحلیل گفتمان و نشانه‌شناسی لاکلاو^۴ و موف^۵ (۱۹۸۵) شناسایی و تحلیل می‌شود. دلیل انتخاب روزنامه «ایران» این است که روزنامه‌ای وابسته به دولت است و تا حد زیادی دیدگاه‌های رسمی مسئولان دولتی را منعکس می‌سازد. در این روزنامه صفحه‌ای با

¹A. Stibbe

²Ecolinguistics

³ <https://www.irannewspaper.ir>

⁴E. Laklau

⁵C. Mouffe.

عنوان «زیست‌بوم» یافت می‌شود که به بحث و بررسی در مورد مسائل و مشکلات زیست محیطی می‌پردازد. از بین مطالب این روزنامه، مطالب مرتبط با بحران ریزگردها مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است.

۲. پیشینه پژوهش

موضوع محیط زیست و گفتمان‌های شکل گرفته حول آن از حدود سه دهه قبل در چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی مورد مطالعه و ارزیابی قرار گرفته است. هاجر^۱ و ورستیگ^۲ (۲۰۰۵) نقش تحلیل گفتمان را در مطالعه سیاست‌های زیست محیطی در طول یک دهه گذشته مورد بررسی قرار داده‌اند. آنها سه نقطه قوت تحلیل گفتمان را شامل این موارد می‌دانند: قابلیت آشکارسازی نقش زبان در سیاست؛ قابلیت آشکارسازی نقش زبان در کردارها؛ قابلیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های «چگونه» و تبیین سازوکارها.

استیبی (۲۰۱۲) در کتابی با عنوان «حیوانات محوشده: گفتمان، بوم‌شناسی و پیوند دوباره با جهان طبیعت»^۳ نتیجه ده سال تحقیقات خود درباره رابطه بین انسان‌ها و حیوانات را ارائه کرده و نشان داده است که گفتمان‌های مخرب ما انسان‌ها چگونه می‌تواند بر روابط میان ما با دنیای طبیعت و به‌خصوص حیوانات تأثیر منفی بگذارد. وی طیف وسیعی از گفتمان‌ها را شامل گفتمان صنایع فراورده‌های حیوانی، محیط زیست‌گرایی، بوم‌شناسی، جنبش حقوق حیوانات، اشعار مربوط به طبیعت و انیمیشن‌های ژاپنی را بررسی کرده و مهم‌ترین بحثی که مطرح کرده این است که برخی از گفتمان‌های مخرب، حیوانات را به گونه‌ای بازنمایی می‌کنند که رفتار غیرانسانی با آنها و تخریب محیط زیست را ترویج می‌نمایند. و هرچند بعضی از گفتمان‌های مخالف این جریان مانند گفتمان محیط زیست‌گرایی قادر نبوده‌اند خود را از مفروضات گفتمان‌های مخرب رها کنند اما ممکن است بتوان گفتمان‌های جایگزینی را یافت که کاملاً با گفتمان‌ها موجود متفاوت باشند و ما را به برقراری پیوند مجدد با طبیعت و حیوانات ترغیب کنند (۲۰۱۲: ۳).

¹M. Hajer

²W. Versteeg.

^۳ Animals Erased: Discourse, Ecology, and Reconnection with the Natural World

قربان‌پور (۱۳۹۷) به فارسی ترجمه شده و از سوی نشر نویسه پارس منتشر شده است.

بوکانن^۱ (۲۰۱۳) به بررسی این موضوع پرداخته است که چگونه انواع مختلف دانش شامل دانش معرفت‌شناختی، فنی و روایتی در ترکیب با هم برای ادعاسازی در مورد یک کشمکش اجتماعی- زیست‌محیطی درازمدت در رابطه با استخراج مس و خطرات آن برای تنوع زیستی در یکی از جنگل‌های ابر در کشور اکوادور به کار گرفته می‌شوند. بوکانن نشان می‌دهد که چگونه محیط زیست‌گرایان با استفاده از گفتمان هژمونیک تنوع زیستی نولیبرالی در گفتمان‌های ضد استخراج معدن و حفاظت از محیط زیست خود توانسته‌اند استدلال‌هایی در برابر ادعاهای گفتمان رقیب که طرفدار توسعه اقتصادی و استخراج معدن بوده است ارائه کنند. استیسی در کتاب دیگر خود با عنوان *زبان‌شناسی زیست‌محیطی: زبان، بوم‌شناسی و داستان‌هایی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم*^۲ (۲۰۱۵، ۲۰۲۱) نشان داده است که چگونه با انجام تحلیل‌های زبانی می‌توان رمز و راز داستان‌هایی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم را کشف کرد (داستان‌هایی از قبیل رشد اقتصادی نامحدود، مصرف‌گرایی، فردگرایی و تسلط انسان بر طبیعت)، آنها را زیر سؤال برد و به جستجوی داستان‌های جدید پرداخت. وی در این اثر خود موضوعاتی نظیر ایدئولوژی‌ها، قالب‌های ذهنی، استعاره‌ها، هویت‌ها، الگوهای ارزشیابی و ارزیابی و الگوهای متقاعدسازی و واقعیت‌نمایی را در طیف وسیعی از گفتمان‌ها مطرح کرده و نشان داده است که آنها چگونه می‌توانند بر ادراک ما از جهان تاثیر بگذارند و در نتیجه رفتار ما در قبال طبیعت و حیوانات را تعیین و توجیه نمایند.

در ایران نیز مطالعاتی هرچند محدود درباره تحلیل انتقادی گفتمان‌های زیست‌محیطی در دهه اخیر انجام شده است. صالحی و همکاران (۱۳۹۳) گفتمان زیست‌محیطی برنامه‌های توسعه اقتصادی- اجتماعی جمهوری اسلامی ایران را با رویکردی انتقادی مورد تحلیل قرار داده‌اند. نتایج حاصل از بررسی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه در این پژوهش نشان می‌دهد که در بخش عمده برنامه‌ها و به‌ویژه در برنامه‌های اول تا سوم توسعه، گفتمان غالب گفتمان محیط زیست‌گرایی بوده در حالی که طراحی و برنامه‌ریزی برنامه چهارم و پنجم توسعه متأثر از گفتمان زیست‌بوم‌گرایی بوده است. نتایج این تحقیق همچنین حاکی از آن است که در

^۱K. S. Buchanan

^۲Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By. این کتاب توسط فردوس آفاگلزاده و همکاران

(۱۳۹۵) به فارسی ترجمه شده و از سوی نشر نویسه پارس منتشر شده است.

برنامه‌های پنج‌ساله توسعه، عدالت زیست محیطی چندان مورد توجه برنامه‌ریزان قرار نگرفته است.

یازرلو (۱۳۹۵) در رساله دکتری خود با هدف شناسایی و تحلیل گفتمان‌های زیست محیطی مجالس اول تا هفتم شورای اسلامی، قوانین زیست محیطی مصوب این مجالس را از منظر تحلیل گفتمان انتقادی بررسی کرده است. وی برای تحقق این هدف، مجموع مذاکرات نمایندگان مجلس شورای اسلامی در هفت دوره را براساس نظریه‌های فرکلاف و لاکلا و موف و همچنین در چارچوب الگوهای جهانی گفتمان زیست محیطی بررسی کرده است. نتایج این مطالعه حاکی از آن است که چهار الگوی گفتمانی بر ادوار مختلف مجلس حاکم بوده است: گفتمان عدالت زیست محیطی، گفتمان حفاظت از محیط زیست، گفتمان مخاطره و گفتمان نوسازی. در مجالس دوره اول و دوم عمده مذاکرات در حوزه محیط زیست، مبتنی بر نوعی عدالت زیست محیطی است و اغلب نمایندگان معتقدند با توجه به اهداف اصلی انقلاب در راستای گسترش عدالت، در حوزه محیط زیست نیز باید به دنبال برقراری نوعی عدالت بود. گفتمان حفاظت که بر ادوار سوم تا پنجم مجلس غالب است، معتقد است که به منظور بهبود عملکرد محیط زیست، حفظ چرخه حیات طبیعی، افزایش طول عمر بشر و دستیابی به سیاستی اصولی جهت حفظ منابع فعلی برای نسل‌های آینده، حفاظت از محیط زیست امری ضروری است. گفتمان مخاطره در مجالس‌های ششم و هفتم معطوف به موضوعات مهمی مانند بالا آمدن آب دریا، افزایش اشعه‌های مضر لایه ازن، افزایش بهداشت آب و جلوگیری از افزایش هزینه‌های درمانی ناشی از آن است. گفتمان نوسازی تنها گفتمانی است که در طول هفت دوره مجلس همواره به عنوان رقیب حضور داشته و طرفداران این گفتمان بر این عقیده بوده‌اند که رشد کشاورزی و توسعه زیرساخت‌های صنعتی - اقتصادی کشور با توجه به نیازهای امروز جامعه امری ضروری است و باید در اولویت سیاست گذاری‌ها قرار گیرد.

عیوضلو و همکاران (۱۳۹۶) گفتمان‌های آلودگی هوا در کلان‌شهر تهران را در چارچوب رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی مورد بررسی قرار داده‌اند. این پژوهشگران با تحلیل انتقادی گفتمان دولت ملی (دولت یازدهم) در برابر گفتمان دولت محلی (شهرداری تهران) در زمینه آلودگی هوا و تخریب محیط زیست تهران به این نتیجه رسیده‌اند که دولت ملی و دولت محلی که هر کدام وظایف و مسئولیت‌هایی در برابر محیط زیست و کیفیت زندگی شهروندان

تهران دارند، در چارچوب گفتمان خود به دنبال برجسته‌سازی و یا غیریت‌سازی برخی جنبه‌ها در ارتباط با عوامل آلودگی و راهکارهای کاهش آن هستند. براساس نتایج این مطالعه، در گفتمان دولت محلی، حمل و نقل عمومی (آن هم بخش مترو و نه کل سیستم حمل و نقل عمومی) به عنوان دال مرکزی برجسته شده است در حالی که دولت ملی با توسل به گفتمان فن‌گرایی، دال مرکزی کیفیت و نظارت را برجسته کرده است. تحلیل این گفتمان‌ها نشان می‌دهد که دولت ملی و دولت محلی با برجسته کردن بخشی از واقعیت، به دنبال ایجاد هژمونی هستند تا به جامعه بقبولانند که بازنمایی آنها صحیح و مدیریت آنها موفق بوده است. همچنین در دو گفتمان یادشده برخی مسائل به حاشیه رفته و به غیریت تبدیل شده‌اند. در گفتمان دولت ملی موضوع کمک و سهم دولت به حمل و نقل عمومی کلان‌شهرها به حاشیه رانده شده است؛ در مقابل، در گفتمان دولت محلی بحث تأثیر برج‌سازی، بلندمرتبه‌سازی و مدیریت ترافیک شهری موضوعاتی «غیرعلمی» یا «سیاسی‌کاری» خوانده شده و به حاشیه رفته است. در هردوی این گفتمان‌ها نقش مردم و مدیریت یکپارچه را می‌توان به عنوان دال تهی در نظر گرفت.

مسلمان‌زاده (۱۳۹۸) در چارچوب زبان‌شناسی زیست‌محیطی و براساس رویکرد استیپی (۲۰۱۵)، متون منتخبی از گفتمان سازمان حفاظت محیط زیست ایران (شامل ۱۰ متن) و همچنین کمپین‌ها و فعالان حوزه محیط زیست (شامل ۱۰ متن) را تحلیل کرده است. نتایج کلی این پژوهش نشان می‌دهد که انسان‌محوری و مسئولیت‌گریزی در قبال محیط زیست محور اصلی اکثر گفتمان‌های بررسی‌شده را تشکیل می‌دهد و این گفتمان‌ها در شکل‌دهی به تفکر و فرهنگ صحیح زیست‌محیطی در میان مردم ناموفق بوده‌اند.

زائری و محمدی (۱۳۹۹) با اشاره به این مطلب که در ایران نیز مانند سایر نقاط جهان برخی گفتمان‌ها در ایجاد بحران‌های زیست‌محیطی نقش مثبت یا منفی داشته‌اند، شکل‌گیری گفتمان محیط زیست‌گرایی را واکنشی به این بحران‌ها می‌دانند. این گفتمان به روش‌های مختلف تلاش کرده خود را هژمونیک نموده و وارد فضای کارزار گفتمانی شود. زائری و محمدی به تحلیل گفتمان محیط زیست‌گرایی در چارچوب رویکرد تحلیل گفتمان لاکلا و موف پرداخته و نشان داده‌اند که اگرچه گفتمان محیط زیست‌گرایی دارای تاریخی طولانی است، اما با توجه به مدرن بودن بحران‌های زیست‌محیطی که به طور مشخص از زمان پهلوی دوم آغاز شده و با

پرننگ تر شدن پیامدهای توسعه افراطی، این گفتمان امروزه در مواجهه با چنین مسئله‌ای در منازعه گفتمانی از موقعیت بهتری برخوردار است. بعد از انقلاب نیز با تداوم سیاست‌های توسعه گرایانه از سوی دولت‌های مختلف، گفتمان محیط زیست گرایی در تقابل با گفتمان توسعه خود را مفصل‌بندی کرده و به شیوه‌های مختلف سعی در هژمونیک شدن دارد.

رحیمی (۱۴۰۱) براساس هشت سناریوی زیست محیطی که استیبی (۲۰۱۵) در کتاب خود معرفی کرده است، به بررسی شعارها و اظهارنظرهای سه تن از نامزدهای دوره سیزدهم انتخابات ریاست جمهوری ایران (ابراهیم رئیسی، عبدالناصر همتی و محسن مهرعلیزاده) پرداخته است. وی پس از تحلیل گفته‌های این سه تن در مناظره‌های انتخاباتی سال ۱۴۰۰، به این نتیجه رسیده است که ۸۲ درصد از ایدئولوژی‌های مطرح شده توسط این نامزدها و ۹۱ درصد از استعاره‌های به کاررفته از سوی آنها مخرب و خلاف اهداف زیست محیطی بوده است و هر سه نامزد این حقیقت را که با وجود محدودیت‌های زیست محیطی نمی‌توان به رشد اقتصادی پایدار رسید، به کلی نادیده گرفته‌اند. این نتایج همچنین نشان می‌دهد که میزان توجه آنها به مسائل و مشکلات زیست محیطی کشور بسیار ناچیز بوده و هیچ‌یک از آنها طرح و برنامه خاصی برای رفع این مشکلات ارائه نکرده‌اند.

حسن‌پور و هدایتی‌زاده (۱۴۰۲) در چارچوب زبان‌شناسی زیست محیطی به بررسی چگونگی انعکاس محیط زیست در دو اثر منتخب از علی‌اشرف درویشیان (شامل آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام) پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که ارتباط دوسویه میان طبیعت و زندگی برای مردم فقیر و فرودست تأثیر چشمگیری بر درویشیان گذاشته است. براساس نتایج این پژوهش، نحوه نام‌گذاری و فراخوانی شخصیت‌های داستان، برجسته‌سازی و پنهان‌سازی و همچنین قالب‌سازی از جمله مؤلفه‌هایی است که درویشیان به کمک آنها پیوند انسان و زیست‌بوم را مطابق دیدگاه خاص خود به تصویر کشیده است.

۳. چارچوب نظری پژوهش

گفتمان عبارت است از «شیوه خاصی از سخن گفتن درباره جهان به طوری که انگاره خاصی از واقعیت را رمزگذاری کند» (استیبی، ۲۰۱۲: ۳) و تحلیل گفتمان انتقادی رویکردی بینارشته‌ای است که سعی بر آن دارد تا رابطه میان زبان، ایدئولوژی و قدرت را با نگاهی انتقادی تحلیل نماید. در این رویکرد، معانی نهفته در گفتمان‌ها بررسی می‌شود و به تحلیل این موضوع

پرداخته می‌شود که این معانی چگونه و به چه طریقی در گفتمان تولید می‌شوند. یکی دیگر از اهداف تحلیل گفتمان انتقادی این است که تأثیر ایدئولوژی بر گفتمان و تأثیر متقابل گفتمان بر ایدئولوژی را افشا سازد و نشان دهد که این دو چگونه منجر به شکل‌گیری ساختار اجتماعی و روابط قدرت می‌شوند (لیو^۱ و گو^۲، ۲۰۱۶). از آنجا که رابطه میان صورت و محتوای گفتمان رابطه‌ای غیرقراردادی و متأثر از مناسبات و محدودیت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است، لذا در تحلیل گفتمان انتقادی به تجزیه و تحلیل ساختارهای زبانی اشباع‌شده از بار (معانی) ایدئولوژیکی پرداخته می‌شود (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۲۳).

پژوهش حاضر براساس چارچوب تحلیل گفتمان و نشانه‌شناسی لاکلا و موف (۱۹۸۵، ۲۰۰۱) انجام شده است. در این چارچوب که ریشه در دو مکتب نظری عمده شامل ساختگرایی و مارکسیسم دارد، اعتقاد بر این است که تمامی پدیده‌های اجتماعی تحت تأثیر فرآیندهای گفتمانی شکل می‌گیرند و در نتیجه آن‌ها را می‌توان به کمک ابزارهای تحلیل گفتمان تحلیل نمود (یورگنسن^۳ و فیلیپس^۴، ۲۰۰۲: ۲۴). لاکلا و موف که نظریه تحلیل گفتمانی خود را در کتاب «هژمونی و استراتژی سوسیالیستی»^۵ (۱۹۸۵) ارائه داده‌اند بر این عقیده‌اند که هر عمل و پدیده‌ای برای آنکه معنادار و قابل فهم شود باید گفتمانی باشد. به عبارتی دیگر، اعمال و پدیده‌ها زمانی قابل فهم می‌شوند که در کنار مجموعه‌ای از سایر عوامل در قالب گفتمانی خاص در آیند (سلطانی، ۱۳۹۴: ۷۱). از نظر لاکلا و موف، هیچ چیز بنیادینی وجود ندارد که به بقیه پدیده‌ها معنا و هویت ببخشد، بلکه هویت هر چیز در شبکه هویت‌های دیگری که با هم مفصل‌بندی شده‌اند، شکل می‌گیرد (همان: ۷۲).

گفتمان از منظر لاکلا و موف صرفاً به معنای متن و گفتار نیست، بلکه هر چیز معناداری را می‌تواند شامل شود، از قبیل افراد، اشیاء، اعمال و کردارها. به عبارت دیگر، گفتمان صرفاً ماهیت زبانی ندارد، بلکه ماهیت مادی نیز دارد (کالورا^۶، ۲۰۱۸: ۹۸). از نظر لاکلا و موف، گفتمان عبارت است از تثبیت‌شدگی نسبی معنا حول یک یا چند دال مرکزی خاص (لاکلا و

^۱K. Liu

^۲F. Guo

^۳M. Jorgensen

^۴L. Phillips

^۵Hegemony and Socialist Strategy

^۶C. Kølvrå

موف، ۱۹۸۵: ۱۱۲). دال مرکزی عبارت است از یک دال ویژه و ممتاز که سایر دال‌ها حول آن نظم و نظام می‌یابند. به عبارتی دیگر، سایر دال‌های موجود در گفتمان، معنای خود را از رابطه‌ای که با دال مرکزی دارند می‌گیرند. برای مثال، در گفتمان‌های پزشکی، «بدن» یک دال مرکزی به حساب می‌آید چرا که سایر مفاهیم و معانی حول محور این دال می‌چرخند و تثبیت می‌شوند. نشانه‌هایی از قبیل «علائم بیماری»، «بافت» و «تیغ جراحی» معنای خود را به واسطه رابطه خاصی که با «بدن» دارند به دست می‌آورند. همچنین در گفتمان‌های سیاسی یک دال مرکزی می‌تواند «دموکراسی» و در گفتمان‌های ملی یک دال مرکزی می‌تواند «مردم» باشد (یورگنسن و فیلیپس، ۲۰۰۲: ۲۶).

نقطه آغاز در نظریه گفتمان لاکلا و موف عبارت است از این دیدگاه سوسور^۱ که زبان را نظامی از نشانه‌ها می‌داند که معنای هر یک از آنها صرفاً براساس رابطه‌ای که با دیگر نشانه‌ها دارد تعیین می‌شود (هوارث^۲، ۲۰۰۰: ۲۳-۱۸). بر همین اساس، لاکلا و موف مفهومی با عنوان مفصل‌بندی^۳ را معرفی می‌کنند که یکی از مفاهیم اساسی و کلیدی در نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف است. از نقطه نظر لاکلا و موف، مفصل‌بندی عبارت است از هر عمل و فرایندی که بین عناصر مختلف رابطه برقرار سازد به نحوی که هویت آنها در نتیجه این مفصل‌بندی تغییر و تعدیل پیدا کند. کلیت ساختمندی که از عمل مفصل‌بندی حاصل می‌شود را گفتمان می‌نامند (۱۹۸۵: ۱۰۵). بنابراین، می‌بینیم که اهمیت مفهوم مفصل‌بندی به حدی است که لاکلا و موف «گفتمان» را براساس آن تعریف می‌کنند و می‌گویند گفتمان پیکره‌ای نظام‌مند است که از مفصل‌بندی عناصر و مفاهیم مرتبط حاصل می‌شود و متشکل از مجموعه‌ای از مؤلفه‌هاست که به شکلی معنادار با هم در ارتباط‌اند. به عبارتی دیگر، هر گفتمان، مفصل‌بندی مجموعه‌ای منسجم از افراد، مفاهیم و واژگان است که حول یک دال مرکزی^۴ قرار گرفته‌اند (خلجی، ۱۳۸۶: ۵۴).

¹F. de Saussure

²D. Howarth

³Articulation

⁴Nodal point

در نظریه لاکلا و موف مفاهیم «دال»^۱ و «مدلول»^۲ نقش مهمی دارند. دال‌ها عبارتند از افراد، مفاهیم، واژگان و نمادهایی انتزاعی یا عینی که در چارچوب‌های گفتمانی خاص، بر معانی خاصی دلالت دارند. مدلول عبارت است از معنا و مصداق خاصی که یک دال بر آن دلالت دارد. بنابراین، مدلول نشانه‌ای است که ما از طریق آن به وجود دال خاصی پی می‌بریم. برای مثال، تکرار مطبوعات منتقد می‌تواند دالی باشد که ما را به مدلول «آزادی بیان» رهنمون می‌کند (مقدمی، ۱۳۹۰: ۹۸).

علاوه بر دال مرکزی، دال شناور^۳ نیز نقش کلیدی در نظریه گفتمان لاکلا و موف دارد. در این نظریه، دال‌های شناور به نشانه‌هایی گفته می‌شود که گفتمان‌های مختلف تلاش می‌کنند به روش خاص خودشان به آنها معنا بدهند (یورگنسن و فیلیپس، ۲۰۰۲: ۲۸). پس «دال شناور» دالی است که مدلول آن شناور و غیر ثابت است؛ یعنی مدلول‌های متعدد دارد. گفتمان‌های رقیب برای آنکه مدلول مورد نظر خود را به دال شناور منتسب کنند با هم رقابت دارند. برای مثال، دال «نظارت» را می‌توان یک دال شناور دانست که یک گفتمان آن را به صورت نظارت استصوابی تفسیر می‌کند و گفتمان رقیبش آن را نظارت استطلاعی (مقدمی، ۱۳۹۰: ۹۹). اصطلاح «دال شناور» حکایت از کشمکش بین گفتمان‌های مختلف برای تثبیت معنای نشانه‌های مهم دارد.

دال تهی^۴ نیز از دیگر مفاهیم مهم در نظریه گفتمان لاکلا و موف است. لاکلا در یک تعریف مختصر، دال تهی را دالی می‌داند که هیچ مدلولی ندارد (۱۹۹۶: ۳۶). برای مثال، در یک جامعه فاقد نظم، بی‌نظمی (عدم نظم) به عنوان یک دال تهی ظهور می‌کند؛ یعنی دالی که بر این «عدم» و «فقدان» دلالت دارد (استاوراکاکیس^۵، ۲۰۱۸: ۹۰). اما از آنجا که لفظ «دال» به طور ضمنی دلالت بر وجود مدلول دارد، تعریف بهتر آن است که واکر ارائه می‌دهد. از نظر وی، دال تهی عبارت است از اصطلاح یا مفهومی که هیچ معنای مشخص یا ثابتی ندارد و معنای آن منوط به بافت یا گفتمانی است که در آن به کار می‌رود (واکر^۶، ۱۹۸۹).

^۱signifier

^۲signified

^۳floating signifier

^۴empty signifier

^۵Y. Stavrakakis

^۶R. L. Walker

برجسته‌سازی^۱ و پنهان‌سازی^۲ دو راهبرد مهم هستند که گفتمان‌ها از آنها به نفع خود استفاده می‌کنند. در عرصهٔ منازعات گفتمانی، هر گفتمانی تلاش می‌کند نقاط قوت خود و نقاط ضعف گفتمان‌های رقیب را برجسته سازد و بالعکس، نقاط ضعف خود و نقاط قوت گفتمان‌های رقیب را به حاشیه براند. برجسته‌سازی و پنهان‌سازی در واقع شیوه‌هایی برای حفظ و استمرار قدرت و هژمونی^۳ یک گفتمان هستند (سلطانی، ۱۳۹۴: ۱۷۳). غیریت‌سازی^۴ به عنوان یکی از مفاهیم و اصطلاحات مهم در تحلیل گفتمان انتقادی، در رویکرد لاکلا و موف نیز نقش مهمی دارد. غیریت‌سازی عبارت است از ایجاد تفاوت و تمایز بین خود و دیگری (یا غیر). این عمل می‌تواند از طریق ایجاد دوگانگی‌ها، مانند دوگانگی «ما» و «آنها»، صورت گیرد (پندی^۵، ۲۰۰۴). علاوه بر این، از طریق برجسته‌سازی نقاط قوت خود و نقاط ضعف دیگری، یا به حاشیه راندن نقاط ضعف خود و نقاط قوت دیگری نیز می‌توان غیریت‌سازی را انجام داد.

۴. تحلیل داده‌ها

داده‌های پژوهش از میان مطالب منتشرشده در صفحه‌ای با عنوان «زیست‌بوم» در روزنامه/ایران استخراج شده است که به موضوعات زیست محیطی اختصاص دارد. در نیمهٔ اول سال ۱۴۰۱ (از ۱۵ فروردین تا ۳۱ شهریور) تعداد ۱۴ مقاله در مورد معضل ریزگردها در صفحهٔ زیست‌بوم روزنامه مذکور منتشر شده است و مجموعهٔ این مقالات که از لحاظ حجم بالغ بر ۱۱ هزار واژه می‌شود به عنوان پیکرهٔ داده‌های پژوهش بررسی شده است. لازم به ذکر است که استخراج داده‌ها با مراجعه به پایگاه اینترنتی روزنامه/ایران صورت گرفته است. به منظور تحلیل گفتمان روزنامه/ایران دربارهٔ موضوع ریزگردها در چارچوب رویکرد لاکلا و موف (۱۹۸۵)، ابتدا دال مرکزی و دال‌های اصلی این گفتمان را با ذکر شواهدی معرفی خواهیم کرد و سپس نحوهٔ مفصل‌بندی گفتمان را براساس دال مرکزی نشان خواهیم داد. همچنین دربارهٔ دال‌های تهی و شناور و غیریت‌سازی نیز به بحث خواهیم پرداخت.

¹highlighting

²hiding

³hegemony

⁴Othering

⁵A. Pandey

۴-۱. دال مرکزی

با بررسی متون مستخرج از روزنامه «ایران» که در صفحاتی از این روزنامه با عنوان «زیست‌بوم» منتشر شده است، و همچنین با توجه به ابزارهای تحلیلی نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف، می‌توان به این نتیجه رسید که در گفتمان روزنامه مذکور پیرامون معضل ریزگردها و به‌ویژه آن ریزگردهایی که مناطق غرب و جنوب غرب کشور را دربرمی‌گیرند و دامنه پوشش آن گاه به تهران نیز می‌رسد، از لفظ «بحران» و «فاجعه» استفاده شده است که نمونه‌هایی از آن را در مثال‌های زیر می‌توان مشاهده کرد:

- در روزهای اخیر بحران آلودگی هوا ناشی از طوفان‌های گرد و خاک با منشأ خارجی، در گستره وسیعی از کشور مشکلات جدی برای مردم ایجاد کرده است.
(۱۴۰۱/۱/۲۵؛ ص ۲۴)
- هنوز عمق فاجعه در حوزه‌های سلامت، اقتصاد و اجتماع آن طور که شاید و باید درک نشده است. (۱۴۰۱/۱/۲۵؛ ص ۲۴)
- باید گفت که ابعاد فاجعه عظیم است و با پاک کردن صورت مسئله هیچ مشکلی حل نمی‌شود. (۱۴۰۱/۳/۲۳؛ ص ۱۷)

در گفتمان مربوط به این بحران یا فاجعه زیست‌محیطی در روزنامه ایران، دال‌های متعددی را می‌توان شناسایی نمود که گفتمان مذکور را شکل داده‌اند. با بررسی داده‌ها می‌توان پی برد که بحث منشأ خارجی ریزگردها نقش اساسی و محوری در شکل‌دهی به این گفتمان دارد و دال‌های دیگر را به نوعی حول محور خود گرد هم می‌آورد و درواقع به آنها معنا می‌بخشد. «خارجی بودن منشأ ریزگردها» علاوه بر نقش محوری در مفصل‌بندی گفتمان روزنامه/ایران، یکی از موضوعات مهمی است که در این گفتمان به صورت‌های مختلفی برجسته‌سازی شده و مورد تاکید قرار گرفته است. در مطالب این روزنامه با اصطلاحاتی از قبیل «ریزگردهای عربی»، «غبارهای مهاجر» و «ریزگردهای خارجی» مواجه می‌شویم که به‌وضوح دلالت بر این واقعیت دارند که منشأ ریزگردهایی که بخش‌های وسیعی از کشور ما را درگیر خود کرده است خارجی است. بنابراین «خارجی بودن منشأ ریزگردها» را می‌توان دال مرکزی در گفتمان

روزنامه نامبرده به شمار آورد. در مثال‌های زیر شاهد برجسته‌سازی منشأ خارجی ریزگردها هستیم:

- پیش از تهرانی‌ها این خوزستانی‌ها و غرب‌نشینان چون کرمانشاه، لرستان و ایلام بودند که ریزگردهای عربی را تنفس کردند. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۰؛ ص ۲۴)
- ریزگردهای خارجی به جان بخش‌هایی از کشور افتادند... ریزگردهایی که از سمت عراق می‌آید و بسیاری آن را نتیجه خشک شدن دجله و فرات به دلیل سدسازی روی این دو رودخانه می‌دانند. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۱؛ ص ۲۴)
- در دو مثال بالا، شاهد استفاده از عبارات «ریزگردهای عربی» و «ریزگردهای خارجی» هستیم و در مطلب زیر که به تاریخ ۱۴۰۱/۱/۲۰ در روزنامه ایران منتشر شده است، شاهد استفاده از عبارت «غبارهای مهاجر» هستیم.

- کارشناسان منشأ این ریزگردها را عربستان، عراق و سوریه می‌دانند؛ منشأ ریزگردها به گفته مدیر ملی ستاد مقابله با پدیده گردوغبار کشورهای سوریه، اردن و عراق است؛ تنها راه حل ورود مجامع بین‌المللی و تشکیل صندوق مالی مشترک بین کشورهای درگیر است؛ ایران روی کمر بند گردوخاک جهان قرار دارد و بنابراین پدیده ریزگردها در کشور ما امر جدیدی نیست؛ در دهه ۸۰ شاهد بروز پدیده‌ای به نام «غبارهای مهاجر» بودیم که منشأ داخلی نداشته و تنها از مناطق زاگرس میانی و شمالی عبور می‌کردند؛ پدیده گردوغبار پدیده‌ای انسان‌ساز نبوده بلکه شرایطی کاملاً طبیعی است؛ بهتر است دولت برای حل این معضل اعتباراتی را صرف شبکه سلامتی افراد به‌ویژه در مناطق جنوبی و غربی کشور نماید. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۰؛ ص ۲۴)
- در موارد متعددی می‌بینیم که کشورهای ترکیه، عراق و گاه سوریه به‌طور مشخص مسئول اصلی بحران ریزگردها معرفی می‌شوند و اقدامات این کشورها در سدسازی منشأ اصلی بحران دانسته می‌شود، مانند:

- همان‌طور که در داخل ایران سدسازی به ایجاد کانون‌های محلی ریزگردها به‌ویژه با خشک کردن تالاب‌هایی چون هورالعظیم و... منجر شده است سدسازی ترکیه، عراق و سوریه یکی از عوامل اصلی خشک شدن دجله و فرات و هجوم ریزگردهای سوریه و عراق به ایران است. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۱؛ ص ۲۴)

کاربرد الفاظی مانند «ریزگردهای عربی»، «ریزگردهای خارجی» و «غبارهای مهاجر» در مثال‌های بالا و نیز تأکید بر این موضوع که منشأ این ریزگردها کشورهای هم‌جوار خارجی مانند ترکیه، عراق و سوریه است، نشان می‌دهد که «خارجی بودن منشأ ریزگردها» جایگاهی کلیدی در گفتمان روزنامه ایران دارد. همچنین، چنان‌که در ادامه بحث خواهیم دید، بسیاری از دال‌های دیگری که در گفتمان روزنامه مذکور به چشم می‌خورند به‌نوعی وابسته به همین موضوع، یعنی منشأ خارجی ریزگردها، هستند. بنابراین، در مجموع می‌توان گفت که گفتمان روزنامه ایران تا حد زیادی حول محور «خارجی بودن منشأ ریزگردها» مفصل‌بندی می‌شود و این دال در جایگاه دال مرکزی در این گفتمان قرار گرفته است. در ادامه به بررسی سایر دال‌های مهم در گفتمان مذکور و نحوه ارتباط آنها با دال مرکزی می‌پردازیم.

الف) «همکاری با کشورهای همسایه» و «همکاری‌های بین‌المللی»

در گفتمان روزنامه ایران سعی بر این است که پدیده ریزگردها در ارتباط با عوامل خارجی مفصل‌بندی شود و این مفصل‌بندی به گونه‌ای است که با تأکید مکرر بر منشأ خارجی ریزگردها، نقش عوامل داخلی یا کم‌کاری‌های دولت‌ها در پیشگیری یا حل این معضل به حاشیه رانده شود. در نتیجه، راهکاری که از سوی این گفتمان معرفی می‌شود مبتنی بر همکاری‌های بین‌المللی با کشورهای است که منشأ ریزگردها معرفی می‌شوند. بنابراین، «همکاری با کشورهای همسایه» و «همکاری‌های بین‌المللی» نیز از جمله دال‌های مهم در گفتمان موردنظر هستند که به‌نوعی وابسته به دال «خارجی بودن منشأ ریزگردها» هستند. در مثال‌های زیر، اهمیت همکاری با کشورهای همسایه و همکاری‌های بین‌المللی برای حل بحران ریزگردها مورد تأکید قرار گرفته است:

- براساس گفته‌های علی محمد طهماسبی، مدیر ملی ستاد مقابله با پدیده گرد و غبار، سازمان محیط زیست و منابع طبیعی بیش از هر چیزی روی همکاری عراق و سوریه و امارات با توجه به روابط سیاسی کشور ایران با کشورهای همسایه برای حل ریزگردها حساب کرده است. (۲۰ فروردین ۱۴۰۱؛ ص ۲۴)
- در دو سه دیدار رسمی از جمله دیدار با خانم «اینگر اندرسن» مدیر برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد و در سخنرانی اصلی، تقاضای همکاری مشترک را در این زمینه دادیم. دو تا برنامه عمل زیرمنطقه‌ای هم برای ساماندهی گردوغبارهایی که از

کشورهای اطراف به ایران می آید در ۶ ماه گذشته تکمیل شده و در این رابطه با مراجع بین المللی نامه نگاری کردیم. بزودی یک نامه ای هم به امضای رئیس سازمان حفاظت محیط زیست برای وزیر امور خارجه ایران، به خاطر تسهیل همکاری های بین المللی می فرستیم. (۲۱ فروردین ۱۴۰۱؛ ص ۲۴)

تأکید بر همکاری های بین المللی برای حل مشکلات زیست محیطی و از جمله مشکل ریزگردها که در این پژوهش مورد نظر ما بوده است را می توان تحت عنوان دال «جهان وطنی» مطرح کرد که زائری و محمدی (۱۳۹۹) مشخصه آن را توجه به مسائل زیست محیطی فرامرزی و انتقاد یا تمجید از سیاست های زیست محیطی فرامرزی دانسته اند. در گفتمان روزنامه ایران بر خارجی بودن منشأ ریزگردها تأکید شده و راه حل این معضل، همکاری با کشورهای همسایه و حتی همکاری های فرامنطقه ای و بین المللی ذکر شده است. بنابراین می توان گفت که روزنامه ایران در مواجهه با بحران ریزگردها رویکردی جهان وطنی دارد و بحران مذکور را نه فقط مربوط به ایران بلکه مربوط به بسیاری از کشورهای همسایه و حتی بحرانی جهانی قلمداد می کند.

ب) فقدان راهکارهای داخلی و درون مرزی

در گفتمان روزنامه ایران تأکید بر خارجی بودن منشأ ریزگردها به حدی قوی است که از نظر مسئولین مربوطه و کارشناسان، هیچ راه حل داخلی و درون مرزی نهایی و قابل اطمینانی برای حل این معضل وجود ندارد. در نتیجه، مشاهده می کنیم که «همکاری های بین المللی» و «همکاری با کشورهای همسایه» برای رفع مشکل ریزگردها از سوی مسئولین مربوطه و کارشناسان به عنوان تنها راه حل این معضل عنوان شده است:

- مدیر ملی ستاد مقابله با پدیده گرد و غبار در گفت و گو با «ایران» تنها راه آرام کردن ریزگردها را ورود مجامع بین المللی و تشکیل یک صندوق مالی مشترک بین کشورهای درگیر با ریزگردها می داند. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۳)
- این ریزگردها همچنان از سمت سوریه، عراق و عربستان به ایران می آیند و تنها راه حل آنها دیپلماسی محیط زیستی است. کارشناسان پیش از این در گفت و گو با «ایران» گفت و گو با عربستان را یکی از گام های مهم حل معضل ریزگردهایی

می‌دانند که از صحرای وسیع عربستان به سمت ایران می‌آید و در گام نخست نفس خوزستانی‌ها را به شماره می‌اندازد. (ایران، ۱۴۰۱/۲/۱۷؛ ص ۱۷)

ج) تقویت نقش وزارت امور خارجه

تأکید بر منشأ خارجی ریزگردها باعث ایجاد و تقویت این نگرش شده است که باید وزارت امور خارجه پیگیر بحث گفتگو و همکاری با کشورهایی باشد که منشأ ریزگردهای ورودی به ایران شناخته می‌شوند و اقدامات آنها در سدسازی و تخریب محیط زیست باعث بروز این بحران زیست‌محیطی در کشور ما شده است. برای مثال:

- همزمان با ورود ریزگردهای خارجی به ایران، وزیر امور خارجه کشور از مذاکره با ترکیه، عراق و افغانستان برای احقاق حقایق و حل مسئله خبر می‌دهد. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۳؛ ص ۲۴)

در پاره گفتار زیر می‌بینیم که از «لزوم ارتقای سطح تصمیم‌گیری» در مورد فاجعه ریزگردها سخن گفته می‌شود و بر این نکته تأکید می‌شود که با تشدید پدیده مذکور و تبعات اجتماعی و اقتصادی کلانی که با خود به همراه دارد نمی‌توان در سطح تصمیم‌گیری فعلی به نتیجه مطلوبی دست یافت.

- در کشور ما مدیریت گردو خاک در حد معاونت سازمان محیط زیست کشور است و این البته برای شرایط عادی گردو خاک کشور جایگاه قابل قبولی محسوب می‌شده اما برای این معضل جدید که ابعاد فاجعه بسیار گسترده‌تر بوده و دارای انواع تبعات اجتماعی و اقتصادی کلان است کفایت نمی‌کند و جایگاه چاره‌جویی مشکل باید در عالی‌ترین سطوح تصمیم‌گیری کشور قرار داده شود و تجربه بیست سال اخیر دلیلی بر ناکامی مطلق جایگاه فعلی مدیریتی در درک و فهم معضل و ناکام بودن در مقابله است. بنابراین معضلی که ابعاد بین‌المللی دارد باید در سطحی کلان و کارآمد در دستور کار دولت قرار گیرد. (ایران، ۱۴۰۱/۳/۲۳؛ ص ۱۷)

لزوم ارتقای سطح تصمیم‌گیری و اقدام برای رفع معضل ریزگردها و تأکید بر ورود وزارت امور خارجه به این موضوع باعث شده است که مفهوم «دیپلماسی محیط زیستی» مطرح شده و مورد توجه قرار گیرد که نمونه‌ای از آن را در دومین مثال صفحه قبل مشاهده کردیم. اما نکته

قابل توجه اینجاست که در گفتمان روزنامه/ایران، کشورهای همسایه مانند عربستان، ترکیه و عراق که منشأ اصلی ریزگردها دانسته می‌شوند، در این زمینه همکاری نمی‌کنند و این موضوع به کرات از سوی مسئولین و کارشناسان مورد تأکید قرار می‌گیرد. بنابراین «عدم همکاری کشورهای همسایه» نیز یکی از دال‌های مهم در گفتمان روزنامه مذکور محسوب می‌شود.

(د) عدم همکاری کشورهای همسایه

علی‌رغم تأکید فراوانی که در گفتمان روزنامه/ایران بر لزوم همکاری با کشورهای همسایه برای رفع معضل ریزگردها به چشم می‌خورد، عدم همکاری این کشورها یکی از دال‌های پرتکرار است که نمونه‌هایی از آن را در ذیل آورده‌ایم.

- دولت عراق براساس مسئولیت بین‌المللی و تفاهم‌نامه‌ای که با کشورمان امضا کرده، می‌بایست برای مالچ‌پاشی، درخت‌کاری و تثبیت خاک در نقاط کانونی ریزگردها اقدام می‌کرد که با عدم انجام تعهدات خود، سبب بروز ریزگردهای فعلی شده است. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۱؛ ص ۲۴)

- بارها هم نامه‌نگاری داشته‌ایم. یا مثلاً به دنبال واگذاری بخش غربی (عراق، سوریه و کشورهای حوزه خلیج فارس) به UNDP (برنامه عمران سازمان ملل) هستیم. چون کشورهای عربی جزء ESCAP نیستند بنابراین اراده‌ای از سوی این کشورها در این زمینه دیده نمی‌شود. (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۳؛ ص ۲۴)

بنابراین می‌بینیم که از یک طرف بر «دیپلماسی محیط زیستی» و همکاری‌های با کشورهای همسایه برای حل معضل ریزگردها تأکید می‌شود اما از طرف دیگر، شاهد گلایه از عدم همکاری این کشورها هستیم. این واقعیت بیانگر وضعیتی بغرنج است که هیچ راه‌حل جایگزینی برای آن ارائه نمی‌شود. به عبارت دیگر، صرفاً بر بیان و توصیف مشکلات و معضلات تمرکز می‌شود و تلاشی برای یافتن راه‌حل صورت نمی‌گیرد.

(ه) تضعیف نقش سازمان محیط زیست

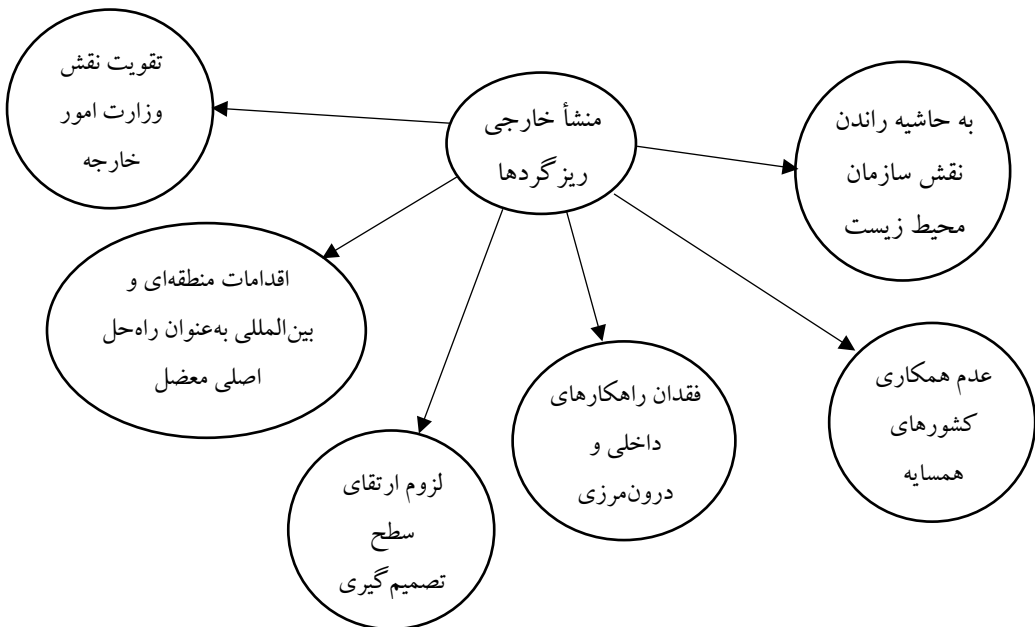
در گفتمان روزنامه/ایران نقش سازمان حفاظت محیط زیست در پیشگیری از بروز ریزگردها یا کاهش آن به حاشیه رفته است. همان‌طور که استیپی (۱۴۵: ۲۰۱۵) اشاره می‌کند، زبان‌شناسان نه تنها به شرکت‌کنندگانی که در متون به صراحت بازنمایی می‌شوند، بلکه به شرکت‌کنندگانی که بازنمایی نمی‌شوند، از قلم می‌افتند یا حذف می‌شوند نیز توجه ویژه‌ای دارند. این عدم

بازنمایی بیانگر این موضوع است که آن شرکت کنندگان بی‌اهمیت یا نامربوط هستند. انتظار می‌رود که در گفتمان پیرامون ریزگردها که یک پدیده زیست‌محیطی است، سازمان حفاظت از محیط زیست کشور نقش و اهمیت برجسته‌ای داشته باشد اما آنچه در متون مشاهده می‌کنیم خلاف این انتظار است. در گفتمان مورد مطالعه، بسامد نام کشورهای منطقه مانند عربستان، عراق، سوریه، ترکیه به مراتب بیشتر از بسامد وقوع نام «سازمان (حفاظت) محیط زیست» است. واژه‌های «عربستان» با ۱۶ بار و «ترکیه» با ۱۷ بار جزء اسامی خاص پرسامد در متون مورد مطالعه هستند این در حالی است که عبارت «سازمان (حفاظت) محیط زیست» تنها ۴ بار به کار رفته است. همان‌طور که در متن زیر مشاهده می‌کنیم، این تأکید بیش از حد بر خارجی بودن منشأ ریزگردها موجب شده است که سازمان محیط زیست از زیر بار مسئولیت خود در این زمینه شانه خالی کند:

- «هر چند مبادی ورودی این مسأله از مرزهای غربی، جنوب و جنوب غربی است و بیشتر کانون‌ها خارجی است؛ اما قاعدتاً باید جهت برنامه‌های بعدی بودجه لازم تخصیص پیدا می‌کرد که متأسفانه این امر هم مغفول ماند و مرکز ملی مقابله با ریزگردها در سازمان محیط زیست دقیقاً معلوم نیست چرا این درخواست را برای تأمین اعتبارات لازم در خصوص این معضل در شرایط بحرانی نداشت و پیگیر نبوده است.» (ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۱؛ ص ۲۴)

۲-۴. مفصل‌بندی

براساس آنچه تا به اینجا شرح داده شد، می‌توان گفت که دال «منشأ خارجی ریزگردها» که بخش عمده‌ای از مفصل‌بندی گفتمان روزنامه «ایران» حول آن صورت گرفته است نقش کلیدی و محوری در صورت‌بندی این گفتمان دارد به گونه‌ای که سایر دال‌های اصلی گفتمان مذکور که در بالا شرح داده شدند، به طریقی وابسته به این دال هستند. در نمودار زیر نحوه مفصل‌بندی گفتمان حول محور دال «منشأ خارجی ریزگردها» را مشاهده می‌کنیم.

شکل ۱. مفصل‌بندی گفتمان روزنامه/ایران حول محور دال «منشأ خارجی ریزگردها»

مفصل‌بندی گفتمان حول محور دال مرکزی را می‌توان به‌طور خلاصه به این صورت بیان کرد: ریزگردهای کشور و به‌ویژه مناطق غربی و جنوب غربی دارای منشأ خارجی است، بنابراین راهکاری داخلی و درون مرزی برای این بحران وجود ندارد و باید به دنبال اقدامات منطقه‌ای و بین‌المللی و تشکیل صندوق مالی مشترک بین کشورهای درگیر مانند عراق، عربستان، ترکیه، سوریه و اردن باشیم. بنابراین، سطح تصمیم‌گیری در این زمینه باید ارتقا یابد و به وزارت امور خارجه واگذار گردد. اما علی‌رغم تلاش‌های دولت، کشورهای همسایه همکاری لازم را با ما انجام نمی‌دهند.

۳-۴. دال تهی، دال شناور و غیریت‌سازی

یکی از موضوعات قابل توجهی که در گفتمان زیست محیطی روزنامه «ایران» پیرامون موضوع ریزگردها به چشم می‌خورد، تأکید بیش از حد بر مسأله و کم توجهی به راه حل است. به عبارت دیگر، در مطالب این روزنامه به کرات در مورد خارجی بودن منشأ ریزگردها و اقدامات ضد زیست محیطی کشورهای همسایه از قبیل ترکیه و عراق سخن به میان می‌آید اما به ندرت در مورد راه حل عملی این بحران توضیحی ارائه می‌شود. همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد، مدام بر همکاری با کشورهای همسایه و همکاری‌های بین‌المللی تأکید می‌شود اما از طرف دیگر، از

عدم همکاری همسایگان گلایه صورت می‌گیرد. و آنچه در این میان غایب است وجود یک راه‌حل عملی برای برون‌رفت از این وضعیت بغرنج است. در نتیجه، یکی از مهمترین دال‌های تهی در گفتمان روزنامه/ایران را می‌توان دال «راه حل عملی» دانست.

از دیگر دال‌های تهی در این گفتمان می‌توان به «عدالت زیست‌محیطی» اشاره کرد. عدالت زیست‌محیطی دالی است که در بسیاری از گفتمان‌های مرتبط با محیط زیست به چشم می‌خورد (زائری و محمدی، ۱۳۹۹) و بر توزیع عادلانه منابع و موهبت‌های زیست‌محیطی برای همه افراد جامعه اشاره دارد. در این گفتمان محرومیت بخش وسیعی از مردم به ویژه در استان‌های غربی و جنوب‌غربی کشور از هوای پاک و سالم که از مصادیق بارز بی‌عدالتی زیست‌محیطی است. این مسأله در گفتمان روزنامه ایران چندان مورد توجه قرار نگرفته است. ذیل دال «عدالت زیست‌محیطی» می‌توان کم‌توجهی دولت نسبت به آلودگی هوا در استان‌های دیگر غیر از پایتخت را مطرح کرد که به‌وضوح در پاره‌گفتار زیر به آن اشاره شده است:

- تهرانی‌ها نفس کم آوردند تا خوزستانی‌ها امیدوار شوند حالا که آسمان پایتخت همرنگ خوزستان شده دولتمردان راه‌حلی برای کاهش آن روی میز اجرا بگذارند.
(ایران، ۱۴۰۱/۱/۲۱؛ ص ۲۴)

یک از دال‌های شناور که در سایر گفتمان‌های زیست‌محیطی نیز به چشم می‌خورد و این گفتمان سعی می‌کند آن را در خود بپذیرد دال «سلامت جسمانی و روانی مردم» است. این دال از مقبولیت زیادی در نزد مردم برخوردار است و هر گفتمانی که بتواند آن را به خوبی برجسته سازد و خود را براساس آن مفصل‌بندی کند مقبول مردم واقع خواهد شد. برای مثال:

- هجوم ریزگردها به خوزستان این بار فقط زندگی روزانه بسیاری از مردم را مختل نکرد، بلکه ۵۷۶ نفر از شهروندان اهوازی را هم راهی مراکز درمانی کرده و کار صدها نفر را به بستری در بیمارستان‌ها کشاند. (۱۴۰۱/۲/۱۷؛ ص ۱۷)

غیریت‌سازی در مورد کشورهای همسایه از جمله عربستان، عراق، ترکیه و سوریه انجام گرفته است. در این راستا، منشأ اصلی ریزگردها به این کشورها نسبت داده شده است، اقدامات آنها در تخریب محیط زیست و به‌ویژه سدسازی‌های روی رودهای دجله و فرات از سوی ترکیه و عراق عامل اصلی بحران معرفی شده‌اند. بنابراین از این کشورها بازنمایی منفی ارائه شده و آنها را مخرب محیط زیست، عامل ایجاد بحران زیست‌محیطی در منطقه و فاقد

مسئولیت پذیری در برابر اقدامات تخریبگرانه خود معرفی شده‌اند. در این راستا، «عدم همکاری کشورهای همسایه» به یکی از دال‌های اصلی در گفتمان روزنامه «ایران» تبدیل شده است. در عرصه منازعات گفتمانی، هر گفتمانی تلاش می‌کند نقاط قوت خود و نقاط ضعف گفتمان‌های رقیب را برجسته سازد. در این راستا، در مواردی شاهد ارائه چهره‌ای منفی از دولت‌های قبلی به عنوان گفتمان‌های رقیب هستیم که نمونه‌ای از آن در ذیل آمده است:

- سطح مدیریت این معضل در کشور ما باید تغییر نماید و تجربه بیست سال اخیر نشان داده است که سطح فعلی اداری مسئول این معضل قادر به مفاهمه و چاره‌جویی این مشکل نیست کما اینکه دولت‌های پیشین طی بیست سال اخیر نیز اعتبارات زیادی را صرف حل مشکل نمودند اما حتی یک درصد هم مشکل اساسی ورود گردوخاک‌های مزاحم، شوم و آزاررسان خارجی حل نشده است. (ایران، ۱۴۰۱/۳/۲۳؛ ص ۱۷)

۵. نتیجه‌گیری

در گفتمان روزنامه «ایران» که وابسته به دولت است، پدیده ریزگردها و به‌ویژه ریزگردهایی که مناطق غرب و جنوب غرب کشور را دربرمی‌گیرند و گاه به تهران نیز می‌رسند به کرات با الفاظی نظیر «بحران» و «فاجعه» مورد اشاره قرار گرفته‌اند. با بررسی گفتمان روزنامه مذکور در رابطه با بحران ریزگردها می‌توان به این نتیجه رسید که «خارجی بودن منشأ ریزگردها» دال مرکزی در این گفتمان است و کلیت گفتمان حول محور این دال مفصل‌بندی شده است. در این گفتمان دال‌هایی از قبیل «همکاری با کشورهای همسایه» و «همکاری‌های بین‌المللی»، «فقدان راهکارهای داخلی و درون‌مرزی»، «تقویت نقش وزارت امور خارجه»، «تضعیف نقش سازمان محیط زیست» و «عدم همکاری کشورهای همسایه» جزء دال‌های اصلی به شمار می‌آیند که تمامی آنها به طریقی با دال مرکزی در ارتباط هستند و کلیت گفتمان روزنامه ایران را شکل می‌دهند.

«سلامت جسمانی و روانی مردم» دال شناوری است که این گفتمان سعی کرده است آن را در ارتباط با ریزگردها به نفع خود به کار گیرد. دال‌های تهی موجود در این گفتمان عبارتند از «راه حل عملی» و «عدالت زیست‌محیطی». علی‌رغم اینکه دولت به عنوان متولی اصلی محیط زیست کشور باید بالاترین مسئولیت را بپذیرد و برای رفع یا پیشگیری از بروز بحران‌های

زیست محیطی برنامه‌ریزی کرده و راه‌حل عملی و مؤثر ارائه دهد، وجود این دال‌های تهی نشان‌دهنده آن است که دولت بیش از آنکه به دنبال انجام مسئولیت خود باشد، سعی دارد با برجسته‌سازی و تأکید بر دال مرکزی «خارجی بودن منشأ ریزگردها»، از زیر بار مسئولیت شانه خالی کرده و مسئولیت بحران را متوجه کشورهای همسایه کند. این گفتمان همچنین در مورد کشورهای همسایه از جمله عربستان، عراق، ترکیه و سوریه غیریت‌سازی کرده و آنها را منشأ بحران ریزگردها معرفی کرده است.

منابع فارسی

- پایگاه اینترنتی روزنامه ایران. <http://www.irannewspaper.ir>
- آقاگل‌زاده، فردوس (۱۳۹۰). تحلیل گفتمان انتقادی. چاپ دوم. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- استیبی، آرن (۱۳۹۵). *زبان‌شناسی زیست‌محیطی*. ترجمه فردوس آقاگل‌زاده و همکاران. تهران: نشر نویسه پارسی.
- استیبی، آرن (۱۳۹۷). *حیوانات محوشده: گفتمان، محیط زیست و پیوند دوباره با جهان طبیعت*. ترجمه امیر قربان‌پور. تهران: نشر نویسه پارسی.
- تیرل‌وال، آنتونی (۱۳۷۸). رشد و توسعه با اشاره به کشورهای رو به توسعه. ترجمه منوچهر فرهنگ و فرشید مجاورحسینی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات.
- حسن‌پور، هیوا و هدایتی‌زاده، هاجر (۱۴۰۲). تحلیل گفتمان زیست‌محیطی در آثار علی‌اشرف درویشیان: مطالعه موردی مجموعه داستان‌های آبشوران و همراه آهنگ‌های بابام. پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، ۲(۱)، ۱۲۵-۱۵۱.
- خلجی، عباس (۱۳۸۶). ناسازه‌های نظری و ناکامی سیاسی گفتمان اصلاح‌طلبی. رساله دکتری علوم سیاسی. دانشگاه تهران.
- رحیمی، عاصمه (۱۴۰۱). *بررسی تبلیغات کاندیداهای انتخابات ریاست جمهوری دوره سیزدهم ایران از منظر زبان‌شناسی زیست‌محیطی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه سمنان.
- زائری، قاسم و محمدی، انور (۱۳۹۹). تحلیل گفتمان فرهنگ زیست‌محیطی در ایران. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۲(۱)، ۱۰۶-۱۲۷.

سلطانی، علی اصغر (۱۳۹۴). قدرت، گفتمان و زبان، سازوکارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی ایران. تهران: نشر نی.

صالحی، صادق؛ فیروزجائیان، علی اصغر و رضازاده، فاطمه (۱۳۹۳). تحلیل گفتمان زیست محیطی برنامه های توسعه اقتصادی- اجتماعی جمهوری اسلامی ایران. برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۲۱، ۷۱-۱۱۰.

عیوضلو، داوود؛ محمدتقی رضویان؛ مظفر صراف و مرتضی قورچی (۱۳۹۶). گفتمان های آلودگی هوا در کلان شهر تهران (گفتمان دولت ملی در برابر گفتمان دولت محلی). پژوهش های جغرافیای سیاسی، سال ۲، شماره ۱، ۸۷-۱۱۶.

مسلمانزاده، زهرا (۱۳۹۸). تحلیل گفتمان سازمان ها و فعالان مرتبط با محیط زیست در ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد زبان شناسی، دانشگاه بیرجند.

مقدمی، محمدتقی (۱۳۹۰). نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موف و نقد آن. معرفت فرهنگی- اجتماعی، ۲ (۲)، ۹۱-۱۲۴.

یازرلو، رضا (۱۳۹۵). تحلیل گفتمان قوانین زیست محیطی مجلس شورای اسلامی. پایان نامه دکتری، رشته جامعه شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور تهران.

References

- Aqagolzadeh, F. (2011). *Critical Discourse Analysis* (2nd ed.). Tehran: Scientific and Cultural Publications. [In persian]
- Buchanan, K. S. (2013). Contested discourses, knowledge, and socio-environmental conflict in Ecuador. *Environmental science & policy*, 30, 19-25.
- Eyvazlou, D., Razavian, M. T., Sarafi, M., & Ghorchi, M. (2017). Air pollution discourses in Tehran metropolis: National government discourse versus local government discourse. *Political Geography Research*, 2(1), 87-116. [In persian]
- Hajer, M., & Versteeg, W. (2005). A decade of discourse analysis of environmental politics: Achievements, challenges, perspectives. *Journal of environmental policy & planning*, 7(3), 175-184.
- Hassanpour, H., & Hedayatizadeh, H. (2023). Environmental discourse analysis in the works of Ali Ashraf Darvishian: A case study of the *Abshooran* and *Hamarah Ahanghay-e Babam* story collections. *Linguistic Studies: Theory and Application*, 2(1), 125-151. [In persian]
- Howarth, D. (2000). *Discourse*. Buckingham: Open University Press.
- Jorgensen, M., & Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications.

- Iran Newspaper Website. Retrieved from <http://www.irannewspaper.ir> [In persian]
- Khalaji, A. (2007). *Theoretical paradoxes and political failure of the reformist discourse*. Doctoral dissertation, University of Tehran. [In persian]
- Kølvraa, C. (2018). The discourse theory of Ernesto Laclau. in R. Wodak & B. Forchtner (eds.), *The Routledge Handbook of Language and Politics* (pp. 96-108). London: Routledge.
- Laclau, E. (1996). Why do empty signifiers matter in politics? In E. Laclau (ed.), *Emancipations* (pp. 36–46). London: Verso.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Politics*. London: Verso.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Politics*. London: Verso.
- Liu, K., & Guo, F. (2016). A Review on Critical Discourse Analysis. *Theory and Practice in Language Studies*, 6 (5):1076-1084.
- Moghaddami, M. T. (2011). Laclau and Mouffe's discourse analysis theory and its critique. *Cultural-Social Knowledge*, 2(2), 91–124. [In persian]
- Moslemanzadeh, Z. (2019). Discourse analysis of organizations and activists related to the environment in Iran. Master's thesis, University of Birjand. [In persian]
- Pandey, A. (2004). Constructing otherness: A linguistic analysis of the politics of representation and exclusion in freshmen writing. *Issues in Applied Linguistics*, 14(2), 153-184
- Rahimi, A. (2022). *Examining the election campaign advertisements of Iran's 13th presidential candidates from the perspective of ecological linguistics*. Master's thesis, Semnan University. [In persian]
- Salehi, S., Firoozjaeean, A. A., & Rezazadeh, F. (2014). Environmental discourse analysis of economic-social development plans of the Islamic Republic of Iran. *Planning for Welfare and Social Development*, 21, 71–110. [In persian]
- Soltani, A. A. (2015). *Power, Discourse, and Language: Mechanisms of Power Dynamics in the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Ney Publishing. [In persian]
- Stavrakakis, Y. (2018). Jacques Lacan: Negotiating the psychosocial in and beyond language. in R. Wodak & B. Forchtner (eds.), *The Routledge Handbook of Language and Politics* (pp. 82-95). London: Routledge.
- Stibbe, A. (2012). *Animals Erased: Discourse, Ecology, and Reconnection with the Natural World*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Stibbe, A. (2015). *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By*. London: Routledge.
- Stibbe, A. (2016). *Ecological Linguistics*. Translated by F. Aqagolzadeh & Colleagues, Tehran: Navise-ye Parsi Press. [In persian]

- Stibbe, A. (2018). *Extinct Animals: Discourse, Environment, and Reconnecting with Nature*. Translated by A. Ghorbanpour, Tehran: Navise-ye Parsi Press. [In persian]
- Thirlwall, A. (1999). *Growth and Development with Reference to Developing Countries*. Translated. M. Farhang & F. Mojaverhoseini, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance, Publishing and Printing Organization. [In persian]
- Walker, R.L. (1989). Marxism–Leninism as Discourse: The Politics of the Empty Signifier and the Double Bind. *British Journal of Political Science*, 19, 161-189.
- Yazerlou, R. (2016). *Discourse analysis of environmental laws in the Islamic Consultative Assembly*. Doctoral dissertation, Sociology Department, Payame Noor University of Tehran. [In persian]
- Zaeri, Q., & Mohammadi, A. (2020). Discourse analysis of environmental culture in Iran. *Sociology of Culture and Art*, 2(1), 106–127. [In persian]

